

Instytucje i organizacje w Monachium na rzecz uchodźców – wybrane aspekty

Wprowadzenie

Wojna Rosji w Ukrainie trwa od 2014 roku, ale początkowo rosyjskie działania przybrały postać wojny hybrydowej. Ukraina pozostawała w pokojowych relacjach z resztą świata, gdy Rosja bez wypowiedzenia wojny zajęła ukraiński Krym i prowadziła wojnę w Donbasie. Jej pełnoskalowy zasięg zapoczątkowany 24 lutego 2022 roku nie miał precedensu w powojennej Europie i sprawił, że terytorium Ukrainy opuściło kilka milionów osób zamieszkujących zaatakowane państwo. Jak wynika ze statystyk prowadzonych przez Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR)² w Europie zarejestrowano 5 832 400 uchodźców z Ukrainy (stan na dzień 6 września 2023 r.)³. Poza Europą zarejestrowano 369 200 uchodźców z Ukrainy (stan na dzień 19.08.2023 r.)⁴. Na całym świecie odnotowano 6 201 600 uchodźców z Ukrainy (stan na dzień 6.09.2023 r.)⁵.

Celem artykułu jest ukazanie jak organizacje i instytucje w Monachium rozwiązują problemy związane z napływem uchodźców do mia-

¹ Prof. UWM, dr hab., Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie; teresa.astramowicz@uwm.edu.pl; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-5881-2325>.

² UNHCR – Agenda ONZ zajmująca się uchodźcami. Powstała jako efekt II wojny światowej i miała na celu niesienie pomocy Europejczykom wysiedlonym w wyniku działań wojennych w państwach, w których ubiegali się o azyl. Początkowo przewidywano, że utworzona 14 grudnia 1950 r. organizacja będzie istnieć trzy lata. Ponieważ w XX i XXI wieku problem wysiedleń nie zniknął organizacja nadal funkcjonuje.

³ UNHCR (2022). *Ukraine Refugee Situation*, <https://data2.unhcr.org/en/situations/Ukraine> (dostęp: 9.09.2023).

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

sta, w tym uchodźców z Ukrainy. Jako hipotezę badawczą przyjęto założenie, że w Niemczech, w tym w Monachium, w rozwiązywaniu problemów uchodźców z Ukrainy po 24 lutego 2022 roku olbrzymią rolę odegrały doświadczenia niemieckie z lat 2015 i następnych w przyjmowaniu przybyszów z Bliskiego Wschodu. Podstawowe problemy badawcze zawierają się w pytaniach o to: jakie zmiany w prawie azylowym wprowadził w Niemczech rząd federalny?; komu w mieście Monachium przysługuje pomoc i jakie obejmuje świadczenia?; na czym polega pomoc uchodźcom prowadzona przez Urząd ds. Mieszkalnictwa i Migracji w Monachium?; czym zajmuje się Biuro ds. Zapobiegania Bezdomności?; jakie są zadania Lokalnego Biura Mediacji?; jakie kompetencje ma tzw. Służba Społeczna dla Niestyszających?; jaki jest zakres działań Biura Pomocy w Powrocie do Domu?; jakie w Bawarii funkcjonują biura powrotowe?; jakie działania prowadzi Biuro ds. pracy międzykulturowej?; jaki jest zakres działań Centrum Obsługi Rozwoju Kwalifikacji Zagranicznych? Wiodącą metodą badawczą wykorzystaną w prowadzonych badaniach jest analiza instytucjonalno-prawna. W celu ukazania organizacji i instytucji funkcjonujących w Monachium rozwiązujących problemy uchodźców korzystano ze stron internetowych⁶. Pomocne okazały się także akty prawne⁷ i artykuły, zwłaszcza zawierające analizę rynku pracy w Niemczech⁸ oraz zdrowie psychiczne i jakość życia ukraińskich

⁶ Flüchtlinge in Deutschland: Infos zur Flüchtlingshilfe im Land (uno-fluechtlingshilfe.de); <https://www.gesetze-im-internet.de/asylblg/>; <https://stadt.muenchen.de/service/info/fachbereich-wirtschaftliche-hilfen-nach-asylblg/10327725/>; <https://stadt.muenchen.de/infos/wohnungsamt.html> ; <https://stadt.muenchen.de/infos/coming-home.html>; <https://stadt.muenchen.de/infos/interkulturelle-arbeit.html>; <https://stadt.muenchen.de/service/info/abteilung-migration-integration-teilhabe/10308039/>; Ukrainehilfe in München – MÜNCHNER FREIWILLIGE – WIR HELFEN E.V. (muenchner-freiwillige.de).

⁷ *Ustawa o świadczeniach dla osób ubiegających się o azyl (AsylBLG)*, <https://www.gesetze-im-internet.de/asylblg/>; *Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec*, <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80205000.pdf> (dostęp: 0.11.2022).

⁸ T. Panchenko (2022). *Prospects for Integration of Ukrainian Refugees into the German Labor Market: Results of the ifo Online Survey*, [in:] *How Can Europe Handle the Ukrainian Refugee Challenge?*, CESifo Forum 23(4), s. 67–75, <https://www.cesifo.org/en/publications/2022/article-journal/prospects-integration-ukrainian-refugees-german-labor-market> (dostęp: 28.08.2023).

uchodźców w Niemczech⁹, a także opisujące napływ uchodźców z Ukrainy i ich codzienność¹⁰.

Uchodźcy w Niemczech – ubieganie się o azyl

Federalny Urząd ds. Migracji i Uchodźców (BAMF) w Niemczech przy pomocy programu komputerowego EASY (Initial Reception Asylum) dokonuje rozmieszczenia osób ubiegających się o azyl w niemieckich krajach związkowych. Bund-Länder-Komision aktualizuje ten podział każdego roku. Z dostępnych danych (2020 r.) wynika, że Bawaria przyjęła 15,6% spośród wszystkich osób ubiegających się o azyl w Niemczech. Jest drugim pod tym względem krajem związkowym (najwięcej postępowań azylowych było w Nadrenii Północnej-Westfalii (21,1%)¹¹. Pod koniec 2021 r. w Niemczech mieszkało 1,3 mln. uchodźców i osób szukających ochrony¹².

Do połowy września 2022 r. do Niemiec przybyło 992 517 uchodźców wojennych z Ukrainy. Do 8 listopada 2022 r. w Centralnym Rejestrze Cudzoziemców (Ausländerzentralregister, AZR) zarejestrowano 1 025 000 ukraińskich uchodźców¹³. Z czego 37% chciałoby pozostać w Niemczech na stałe lub przynajmniej na kilka lat, 34% planuje pozostać do końca wojny, 27% jest niezdecydowanych¹⁴. Na dzień 1 sierpnia 2023 r. w Niemczech było 1 081 457 uchodźców z Ukrainy. Do połowy

⁹ J. Buchcik, V. Kovach, A. Adedeji, *Mental health outcomes and quality of life of Ukrainian refugees in Germany*, „Health and Quality of Life Outcomes” 2023, 21, <https://doi.org/10.1186/s12955-023-02101-5> (dostęp: 28.08.2023).

¹⁰ H. Brücker et al. (2022), *Ukrainian refugees in Germany. Fleeing, arriving and living*, Institut für Arbeitsmarkt – und Berufsforschung (IAB), Nürnberg, https://www.diw.de/documents/dokumentenarchiv/17/diw_01.c.864097.de/221214-gesamtbroesch%C3%B4Cre-ukraine_englisch.pdf (dostęp: 29.08.2023).

¹¹ Flüchtlingshilfe in Deutschland: Infos zur Flüchtlingshilfe im Land (uno-fluechtlingshilfe.de) (dostęp: 7.11.2022).

¹² Ibidem.

¹³ H. Brücker et al. (2022), op. cit. (dostęp: 29.08.2023); L. Sauer et al., *Spatial Patterns of Recent Ukrainian Refugees in Germany: Administrative Dispersal and Existing Ethnic Networks*, „Comparative Population Studies” 2023, 48, (Jun. 2023), DOI: <https://doi.org/10.12765/CPoS-2023-11> (dostęp: 9.09.2023).

¹⁴ Ibidem (dostęp: 29.08.2023).

lipca 2023 r. Niemcy opuściło ok. 243 tysiące spośród tych, którzy przybyli z Ukrainy po 24. 02. 2022 roku¹⁵. Niemcy są więc najważniejszym krajem docelowym migracji uchodźców z Ukrainy w Unii Europejskiej po Polsce. Jedną ze stron internetowych zawiera przewodnik, w którym opisano porady dla mieszkańców Monachium co zrobić po przyjęciu uchodźców do domu¹⁶. Bawaria przyjęła 152 tys. uchodźców z Ukrainy i jest drugim landem w Niemczech pod względem liczby przyjętych uchodźców¹⁷.

Obywatele Ukrainy mogą wybrać w Niemczech miejsce zamieszkania jeżeli znaleźli kwatery prywatną u członków rodziny lub znajomych lub nie ubiegają się o pomoc państwa, w przeciwieństwie do uchodźców pochodzących z innych państw¹⁸.

W związku z pełnowymiarową agresją Rosji w Ukrainie 24 lutego 2022 r. już na początku marca po raz pierwszy w historii Unii Europejskiej uruchomiono „Dyrektywę o tymczasowej ochronie” (Dyrektywa 2001/55/WE). Uchodźcy z Ukrainy (przy pewnych warunkach także obywatele państw trzecich mieszkający w Ukrainie) mogą ubiegać się o zezwolenie na pracę¹⁹ i świadczenia socjalne w wybranym przez siebie państwie członkowskim UE.

Rząd federalny Niemiec wprowadził wiele zmian w polityce azylowej. Zaostrzono prawo azylowe²⁰, ale wprowadzono też przyspieszone procedury azylowe, które mają ułatwić szybsze deportowanie określonych grup osób ubiegających się o azyl. W przyszłości więcej uchodźców będzie musiało pozostać w mocno przepełnionych obozach dla uchodźców. Niektórzy z nich nawet na nieokreślony bliżej czas. Ponownie zaostrzono tzw. obowiązek zamieszkania. Podjęto też decyzje o obniżeniu świadczeń dla osób ubiegających się o azyl. Ułatwiono deportację

¹⁵ K. Frymark, *Powolna adaptacja Ukraińców w Niemczech*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-08-25/powolna-adaptacja-ukraincow-w-niemczech> (dostęp: 10.09.2023).

¹⁶ HEREINSPAZIERT, *First steps for refugees arriving in Munich* (31 March, 2022), <https://ukrainer-aufnehmen.de/en/refugees-first-steps-munich> (dostęp: 9.11.2022).

¹⁷ K. Frymark, op. cit. (dostęp: 10.09.2023).

¹⁸ H. Brücker et al., op. cit. (dostęp: 29.08.2023).

¹⁹ T. Panchenko, op. cit.

²⁰ <https://www.gesetze-im-internet.de/asyblg/> (dostęp: 17.10.2022).

chorych, a także ograniczono prawo do łączenia rodzin. Za procedury azylowe odpowiada Federalny Urząd ds. Migracji i Uchodźców. Wielu uchodźców na azyl oczekuje nawet kilka lat, ale niektórzy są poddawani przyspieszonym procedurom. Wprowadzono różnice w wysokości pomocy socjalnej. Osoby ubiegające się o azyl, osoby „tolerowane” i „zmuśzone do opuszczenia kraju” nie otrzymują takich samych świadczeń, jak osoby potrzebujące pomocy w Niemczech. Konkretnie rozwiązania są uzależnione od kraju związkowego lub gminy. Uchodźcy zamiast środków finansowych mogą otrzymać paczki żywnościowe, doraźną opiekę medyczną lub mogą otrzymać miejsce w zbiorowym zakwaterowaniu – często we wspólnych pokojach bez prywatności. Nie ma ogólnokrajowych standardów sposobu zakwaterowania.

Miasto Monachium pomaga osobom ubiegającym się o azyl (na podstawie ustawy AsylbLG)²¹. Pomoc taka przysługuje osobom ubiegającym się o azyl, niemającym żadnych dochodów lub o niskich dochodach. Pomoc obejmuje świadczenia na utrzymanie oraz w przypadku choroby. Kobiety w ciąży mogą otrzymać świadczenia pomocowe w czasie ciąży i porodu. Osoby z Ukrainy, przyjeżdżające do Niemiec po raz pierwszy, a nie mające jeszcze zezwolenia na pobyt mogą ubiegać się o świadczenia w ramach AsylbLG. Najpierw jednak muszą zarejestrować się w punkcie kontaktowym. Warto zauważyć, że zgodnie z ustawą o świadczeniach dla osób ubiegających się o azyl przysługują świadczenia na żywność, zakwaterowanie, ogrzewanie, odzież, zdrowie, higienę osobistą, a także artykuły trwałego użytku domowego i materiały eksploatacyjne (głównie jednak poprzez świadczenia rzeczowe, a nie finansowe). Beneficjenci otrzymują też pewną sumę pieniędzy na pokrycie osobistych potrzeb życia codziennego.

W świetle ustawy AsylbLG w szczególności przysługuje prawo do²²:

- wyżywienia, zakwaterowania, ogrzewania, odzieży, świadczeń zdrowotnych i pielęgnacyjnych, artykułów gospodarstwa domowego trwałego użytku i materiałów eksploatacyjnych. Potrzeby

²¹ Ustawa o świadczeniach dla osób ubiegających się o azyl (AsylbLG), <https://www.gesetze-im-internet.de/asylbgl/> (dostęp: 8.11.2022).

²² <https://stadt.muenchen.de/service/info/fachbereich-wirtschaftliche-hilfen-nach-asylbgl/10327725/> (dostęp: 8.11.2022).

zaspokajane są przede wszystkim przez świadczenia rzeczowe, uzupełnione miesięczną sumą pieniędzy na pokrycie potrzeb życia codziennego (§ 3 AsylbLG),

- Świadczenia w przypadku choroby można uzyskać po przedłożeniu zaświadczenia o chorobie), ciąży i porodu (§ 4 AsylbLG).

Inne świadczenia (§ 6 AsylbLG): są to świadczenia uzasadnione specyfiką indywidualnego przypadku. Jedynie osoby prześladowane politycznie są uprawnione do uznania za osoby uprawnione do azylu (art. 16a ustawy zasadniczej)²³. Jednym z warunków wstępnych jest rzeczywisty pobyt w Niemczech²⁴.

Rozwiązywanie problemów mieszkaniowych w Monachium

W Monachium, trzecim pod względem wielkości niemieckim mieście, olbrzymim problemem jest znalezienie mieszkania. Dotyczy to zarówno niemieckich mieszkańców miasta, jak i przybywających do tej metropolii obcokrajowców, w tym uchodźców.

Urząd ds. Mieszkalnictwa i Migracji w Monachium oferuje pomoc uchodźcom m.in. w zakresie znajdowania mieszkań. Na swojej stronie internetowej²⁵ zawiera informacje o indeksie czynszów w mieście i m. in. porady dotyczące wynajmu. Właściciel lokalu może wynajmować mieszkanie bezpośrednio uchodźcom z umową najmu, a także może tymczasowo zakwaterować uchodźców w swoim lokalu. Wówczas takie mieszkanie podlega przepisom prawa najmu niemieckiego Kodeksu Cywilnego (BGB). Jeśli pobyt uchodźcy mieści się w okresie 6 do 8 tygodni, czyli jest to pobyt tymczasowy w wynajętym mieszkaniu, wówczas jest traktowany jako wizyta i nie jest potrzebna zgoda właściciela mieszkania. Jeśli pobyt jest dłuższy, to wymagana jest zgoda właściciela. W przypadku gdy mieszkanie najemcy jest w całości lub częściowo wynajmowane uchodźcom, wówczas wymagana jest zgoda wynajmującego, który może odmówić zgody na podnajem lokalu.

²³ Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec, <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80205000.pdf> (dostęp: 8.11.2022).

²⁴ <https://stadt.muenchen.de/service/info/fachbereich-wirtschaftliche-hilfen-nach-asylblg/10327725/> (dostęp: 8.11.2022).

²⁵ <https://stadt.muenchen.de/infos/wohnungsamt.html> (dostęp: 7.11.2022).

W Monachium zarówno właściciele mieszkania, jak i najemcy mogą zawierać umowy najmu na czas nieokreślony. Przy rozwiązaniu takiej umowy potrzebne jest podanie przyczyny rozwiązania, np. osobista potrzeba korzystania z lokalu. Przy umowach na czas określony nie jest wymagane wypowiedzenie.

Funkcjonujący w Monachium Urząd ds. Mieszkalnictwa i Migracji oferuje pomoc uchodźcom także w zakresie informacji o podwyżkach czynszów za mieszkanie finansowane ze środków prywatnych, badań zwolnień natychmiastowych i zwyczajnych oraz powództwa o eksmisję, doradztwo w zakresie wad w mieszkaniu, informacji o skuteczności porozumień umownych dotyczących drobnych napraw, przeglądu rachunków za eksploatację i ogrzewanie oraz ciepłą wodę czy też doradztwa w zakresie podwyżek czynszu. Co ważne oferuje także mediacje pomiędzy stronami wynajmującymi, ułatwia kontakty dla wydziałów miejskich i władz zewnętrznych, a w przypadku niewystarczających umiejętności językowych zapewnia pomoc tłumacza. Jednak bezpłatne konsultacje mogą być udzielone uchodźcy, gdy wynajmowane mieszkanie znajduje się na terenie miasta Monachium, a najemcy lub właściciele nie są członkami grup interesów i nie są reprezentowani przez adwokata. Na stronie internetowej omawianego urzędu określono wymagane w takich przypadkach dokumenty. Czas trwania osobistej konsultacji wynosi maksymalnie 30 minut.

Urząd ds. Mieszkalnictwa i Migracji w Monachium udziela pomocy w przypadku utraty mieszkania. Tym bezpośrednio zajmuje się Biuro ds. Zapobiegania Bezdomności, które doradza w sprawie przejęcia zaległości czynszowych, zgodności z prawem powództwa o eksmisję, możliwej pomocy gospodarczej, informowania o prawie do dodatku mieszkaniowego lub innej pomocy mieszkaniowej, a także w sprawie pomocy osobistej (poradnictwo w zakresie zadłużenia i pomoc społeczno-edukacyjna).

Gospodarze mający trudności lub konflikty ze swymi gośćmi mogą skontaktować się z Lokalnym Biurem Mediacji (SteG). Biuro pośredniczy w konfliktach sąsiedzkich, w żłobkach, w szkołach oraz w działaniach obywatelskich i projektach społecznych. SteG skupia niezależnych mediatorów, którzy spotykają się on-line lub blisko domu na neutralnym terenie. Oferta pomocy jest bezpłatna. W przypadku konfliktów pomoc mediatorów mogą otrzymać nie tylko osoby fizyczne, ale i wspólnoty

mieszkańciowie, stowarzyszenia właścicieli, spółdzielnie, komunalne formy mieszkalnictwa. Mediacje są zapewniane bezpłatnie w sytuacji konfliktów, które uległy eskalacji (braku chęci – do negocjacji, pod wpływem alkoholu czy narkotyków, przemocy, chorób psychicznych). Mediatorzy muszą przejść 200-godzinne szkolenie zgodnie ze standardami Federalnego Stowarzyszenia Mediacji i są certyfikowani. Otrzymują niewielki dodatek na wydatki.

Uchodźcy nie słyszący mogą korzystać z pomocy tzw. Służby Społecznej dla Nieśłyszących. Tutaj także szczegółowo określono jakie dokumenty są wymagane²⁶. Prawo przewiduje możliwość przejścia długu czynszowego, ale z reguły w formie pożyczki. W przypadku gdy uchodźca nie znajdzie nowego mieszkania lub zakwaterowania jest możliwe umieszczenie go w instytucji pomocy bezdomnym na terenie miasta Monachium.

Uchodźcy z Ukrainy mogą złożyć wniosek o mieszkanie socjalne tylko wówczas, gdy posiadają ważne zezwolenie na pobyt, które wydaje Urząd Rejestracji Cudzoziemców. Wnioski mieszkaniowe pozbawione tego zezwolenia są odrzucane. Ponieważ wpływa duża liczba wniosków, okres ich przetwarzania trwa co najmniej 5 miesięcy. Na mieszkanie w Monachium oczekuje około 22 000 gospodarstw domowych (stan na październik 2022). Każdego roku dostępnych do wynajęcia jest około 3400 mieszkań, tak więc czas oczekiwania na mieszkanie socjalne w Monachium wynosi ponad sześć lat²⁷.

Działania na rzecz integracji międzykulturowej

Monachium jest europejskim miastem wielokulturowym zamieszkanym przez jednostki z ponad 180 państw, którzy stanowią około 47% mieszkańców tej niemieckiej metropolii. Władze Monachium w wielokulturowości dostrzegają szanse na dynamiczny rozwój miasta²⁸. Dążąc do międzykulturowego otwarcia administracji miasta zorganizowały Biuro ds. pracy międzykulturowej, którego głównym zadaniem jest promocja

²⁶ <https://stadt.muenchen.de/infos/wohnungsamt.htmlv> (dostęp: 7.11.2022).

²⁷ Ibidem.

²⁸ <https://stadt.muenchen.de/infos/interkulturelle-arbeit.html> (dostęp: 9.11.2022).

uczestnictwa i integracji mieszkańców Monachium. Biuro prowadzi także działania antydyskryminacyjne, mające na celu, by wszyscy mieszkańcy stolicy Bawarii bez względu na płeć, tożsamość seksualną i płciową, wiek, religię czy pochodzenie mieli zagwarantowany równy udział w życiu gospodarczym, kulturalnym i społecznym.

Pomoc w uznawaniu kwalifikacji zawodowych

W Monachium działa także Centrum Obsługi Rozwoju Kwalifikacji Zagranicznych prowadzące telefonicznie, mailowo, osobiście i za pośrednictwem wideo poradnictwo w zakresie uznania kwalifikacji zawodowych uzyskanych za granicą²⁹. Wymagane są zagraniczne kwalifikacje zawodowe, rezydencja w Monachium (lub w obszarze kolei miejskiej S-Bahn). W celu uznania kwalifikacji potrzebne jest świadectwo potwierdzające uzyskanie kwalifikacji, wykaz przedmiotów i ocen kwalifikacji, wskazane są referencje jeśli dana osoba pracowała w zawodzie (powinny w nich być określone obowiązki, podana tygodniowa liczba przepracowanych godzin oraz wykonywane obowiązki). Jeśli chodzi o znajomość języka niemieckiego to w zawodach pedagogicznych i medycznych wymagana jest znajomość co najmniej na poziomie B2.

Pomoc w powrocie do domu

W Monachium od 1996 r. funkcjonuje Biuro Pomocy w Powrocie do Domu (Büro für Rückkehrhilfen, Coming Home), z pomocy którego mogą skorzystać osoby wracające z Monachium na stałe do kraju pochodzenia lub które są zmuszone do opuszczenia kraju ze względu na prawo pobytu. Podczas 26 lat funkcjonowania Biuro wsparło około 15 000 osób. Oprócz osobistych konsultacji wsparcie obejmuje pomoc w przygotowaniu do wyjazdu z kraju, wsparcie finansowe i rzeczowe wynikające ze zdiagnozowanych potrzeb, pokrycie kosztów niezbędnej opieki medycznej, umieszczenie w ośrodkach przygotowania zawodowego lub zakładania działalności gospodarczej, a także skierowanie do ośrodków

²⁹ <https://stadt.muenchen.de/service/info/abteilung-migration-integration-teilhabe/10308039/> (dostęp: 9.11.2022).

doradztwa reintegracyjnego w kraju pochodzenia³⁰. Pomoc w powrocie jest dobrowolną usługą zorganizowaną przez władze Monachium i jest dotowane przez Komisję Europejską i Wolne Państwo Bawaria³¹.

Z doradztwa i pomocy Biura Pomocy w Powrocie do Domu mogą korzystać wszyscy migranci mieszkający w Monachium i w powiatach Monachium, także ci z Ukrainy. Poradnictwo jest bezpłatne. Z dotychczasowej pomocy korzystali przede wszystkim uchodźcy i osoby ubiegające się o azyl, małoletni uchodźcy bez opieki, osoby bez dokumentów lub z niewyjaśnionym miejscem zamieszkania, ofiary handlu ludźmi, osoby zobowiązane do opuszczenia kraju³².

Chcąc zapewnić skuteczną pomoc osobom powracającym do swojego kraju diagnozowane są potrzeby i potencjał danej osoby. W zakres doradztwa wchodzi planowanie i organizacja powrotu, a zwłaszcza wyjaśnienie sytuacji finansowej, w tym uprawnień emerytalnych, zwrot podatku, długi, ale także pokrycie kosztów podróży (wniosek do Międzynarodowej Organizacji Migracji, IOM), finansowa pomoc na rozpoczęcie działalności, subwencje na koszty przeprowadzki, analiza opieki medycznej w kraju pochodzenia w sytuacji choroby i niepełnosprawności, przejęcie kosztów leków, pomocy medycznej i szczepień, środki na cele reintegracji zawodowej przed wyjazdem i po jego zakończeniu, wsparcie zakładania nowych firm, dalsza opieka po wyjeździe, jeśli jest to niezbędne, ale tylko do 12 miesięcy, wsparcie projektów humanitarnych dla osób powracających³³.

Biuro Pomocy w Powrocie do Domu realizuje unijny projekt Coming Home, finansowany przez Fundusz Azylu, Migracji i Integracji, AMIF oraz Bawarski Urząd ds. Azylu i Repatriacji. Coming Home wspiera zarówno uchodźców, jak i osoby ubiegające się o azyl oraz obywateli państw trzecich, którzy są zobowiązani do opuszczenia kraju w ramach dobrowolnego powrotu i stałej reintegracji w kraju pochodzenia indywidualnie i zgodnie z ich potrzebami. Na pomoc Biura mogą liczyć zwłaszcza osoby najbardziej potrzebujące tj. matki samotnie wychowujące dzieci,

³⁰ <https://stadt.muenchen.de/infos/coming-home.html> (dostęp: 8.11.2022).

³¹ Ibidem.

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

byli małoletni uchodźcy bez opieki, członkowie mniejszości narodowych i etnicznych, osoby starsze, chore, z niepełnosprawnościami oraz jednostki traumatyzowane.

Coming Home rozpoczął się w 2000 roku i jest uważany w całych Niemczech za model, jako tak zwany przykład najlepszej praktyki w dziedzinie „poradnictwa powrotowego i pomocy w reintegracji”³⁴.

Tych typowych dla Bawarii poradni powrotowych prowadzonych przez organizacje socjalne i Coming Home funkcjonuje sześć:

- Biuro Pomocy w Powrotach – Coming Home Monachium,
- Centralne Poradnictwo Powrotowe (ZRB) Południowy Augsburg,
- ZRB Kempten,
- ZRB południowo-wschodni Deggendorf,
- ZRB południowo-wschodnia Mühldorf,
- ZRB Norymberga Północna,
- ZRB Zachodni Würzburg.

Zainteresowani korzystają z pomocy poradni według miejsca zamieszkania. Należy dodać, że również władze imigracyjne na szczeblu centralnym udzielają wsparcia osobom zainteresowanym powrotem do kraju pochodzenia.

Münchner Freiwillige Wir helfen jako przykład organizacji pozarządowej pomagającej uchodźcom w Monachium

Jedną z organizacji pomagających uchodźcom w Monachium jest Münchner Freiwillige Wir helfen³⁵. Organizacja założona w 2015 r. na Dworcu Centralnym w Monachium jest dotowana przez miasto Monachium i sponsorów prywatnych³⁶. Organizacja prowadziła także własne projekty wolontariackie, zwłaszcza w przypadku kryzysów i katastrof. Od 26 czerwca 2022 wolontariusze tej organizacji nie umieszczają uchodźców w kwaterach tymczasowych.

Ponieważ nowoprzybyli, samotni rodzice i inne osoby mają niewielkie szanse na znalezienie własnego mieszkania na ciasnym rynku mo-

³⁴ Ibidem.

³⁵ <https://www.muenchner-freiwillige.de/ukraine.html> (dostęp: 17.10.2022).

³⁶ Ibidem.

nachijskim oprócz instytucji prowadzonych przez samorząd zajmujących się sprawami mieszkaniowymi uchodźców w Monachium sprawdzają się organizacje pozarządowe, jak ta, która dysponuje pulą wykwalifikowanych potencjalnych najemców, w tym za pośrednictwem organizacji partnerskich. W przypadku wątpliwości przy bezpośrednim wynajmie mieszkania stowarzyszenie może podpisać umowę z wynajmującym. Wówczas kwestie regulacji czynszu należą do stowarzyszenia, które ponadto wpłaca 3-miesięczną kaucję jako zabezpieczenie i ponosi 100% odpowiedzialności za uszkodzenia w mieszkaniu. Mając takie zobowiązania Stowarzyszenie proponuje tylko wiarygodnych najemców i uczyła ich na konieczność przestrzegania ciszy nocnej, segregację odpadów i regularne wietrzenie lokali. W przypadku nieporozumień między lokatorami a domownikami pełni rolę mediatora.

Podsumowanie

Niemcy wśród państw Unii Europejskiej miały olbrzymie doświadczenie w przyjmowaniu, gdyż pod koniec 2021 roku mieszkało w nich 1,3 mln. uchodźców i osób szukających ochrony. W styczniu 2023 roku ta liczba została powiększona o ponad milion przybyszów z dotkniętej pełnoskalową wojną Ukrainy. Władze Niemieckie musiały dostosować prawo azylowe do nowej sytuacji. Dzięki przyjętej przez Unię Europejską dyrektywie o ochronie tymczasowej obywateli Ukrainy i w pewnych okolicznościach także obywatele państw trzecich mieszkający w Ukrainie mogą ubiegać się o legalne zatrudnienie i świadczenia socjalne w wybranym przez siebie państwie członkowskim UE, w tym w Niemczech. Bawaria ze względu na potencjał gospodarczy, społeczny i kulturowy cieszy się zainteresowaniem uchodźców, którzy osiedlają się zwłaszcza w stolicy landu – Monachium. Wiele instytucji czy organizacji zajmujących się sprawami uchodźców czerpie swoje doświadczenia od 2015 roku, kiedy państwa Unii Europejskiej, a zwłaszcza Niemcy przyjęły setki tysięcy uciekinierów z Bliskiego Wschodu. Tylko w 2015 roku do państw Unii Europejskiej nielegalnie przybyło 1,83 mln. osób. W tym samym roku w państwach UE złożono 1,2 mln wniosków o azyl, w tym 35% w Niem-

czech. I to była najwyższa kwota wśród państw członkowskich³⁷. Pomoc udzielana nowym przybyszom od 2015 roku, rozwiązania systemowe w wymiarze ogólnoniemieckim, a także regionalnym i lokalnym sprawiły, że w Niemczech, w tym w Monachium funkcjonują instytucje prowadzone przez władze, a także organizacje tworzone przez społeczeństwo. Instytucje te i organizacje skutecznie radzą sobie z wyzwaniami takimi jak potrzeby mieszkaniowe, rynek pracy, integracja z niemieckim społeczeństwem wielokulturowym, czy w sytuacjach powrotu przybyszów do domu. Warto upowszechnić wiedzę o tych rozwiązaniach, gdyż w Polsce odczuwalne były braki rozwiązań systemowych po pojawieniu się uchodźców z Ukrainy.

Bibliografia

Akty prawne:

Ustawa o świadczeniach dla osób ubiegających się o azyl (AsylbLG), <https://www.gesetze-im-internet.de/asylblg/>.

Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec, <https://www.btg-bestel-service.de/pdf/80205000.pdf>.

Opracowania naukowe:

Brücker H. et al. (2022), *Ukrainian refugees in Germany. Fleeing, arriving and living*, Institut für Arbeitsmarkt – und Berufsforschung (IAB), Nürnberg, https://www.diw.de/documents/dokumentenarchiv/17/diw_01.c.864097.de/221214-gesamtbrosch%C3%BCre-ukraine-englisch.pdf.

Buchcik J., Kovach V., Adedeji A., *Mental health outcomes and quality of life of Ukrainian refugees in Germany*, „Health and Quality of Life Outcomes” 2023, 21, <https://doi.org/10.1186/s12955-023-02101-5>.

Dahl M., *Europejski kryzys imigracyjny z 2015 roku i jego wpływ na prowadzoną przez Polskę w latach 2015–2018 politykę zagraniczną*, s. 204;

³⁷ M. Dahl, *Europejski kryzys imigracyjny z 2015 roku i jego wpływ na prowadzoną przez Polskę w latach 2015–2018 politykę zagraniczną*, s. 204; https://mysl.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/oficyna/Mysl_Ekonomiczna_i_Polityczna/meip-64/MEiP_2-19_12Dahl.pdf (dostęp: 9.09.2023).

https://mysl.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/ofcyna/Mysl_Ekonomiczna_i_Polityczna/meip-64/MEiP_2-19_12Dahl.pdf.

Frymark K., *Powolna adaptacja Ukraińców w Niemczech*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-08-25/powolna-adaptacja-ukraincow-w-niemczech>.

Panchenko T. (2022), *Prospects for Integration of Ukrainian Refugees into the German Labor Market: Results of the ifo Online Survey*, [w:] *How Can Europe Handle the Ukrainian Refugee Challenge?*, CESifo Forum 23 (4), pp. 67–75, <https://www.cesifo.org/en/publications/2022/article-journal/prospects-integration-ukrainian-refugees-german-labor-market>.

Sauer L. et al., *Spatial Patterns of Recent Ukrainian Refugees in Germany: Administrative Dispersal and Existing Ethnic Networks*, „Comparative Population Studies” 2023, 48, (Jun. 2023), DOI: <https://doi.org/10.12765/CPoS-2023-11>.

Netografia:

Flüchtlinge in Deutschland: Infos zur Flüchtlingshilfe im Land (uno-fluechtlingshilfe.de).

HEREINSPAZIERT, *First steps for refugees arriving in Munich* (31 March, 2022), <https://ukrainer-aufnehmen.de/en/refugees-first-steps-munich>.

<https://www.gesetze-im-internet.de/asylblg/>.

<https://stadt.muenchen.de/service/info/fachbereich-wirtschaftliche-hilfen-nach-asylblg/10327725/>.

<https://stadt.muenchen.de/infos/coming-home.html>.

<https://stadt.muenchen.de/infos/interkulturelle-arbeit.html>.

<https://stadt.muenchen.de/infos/wohnungsamt.html>.

<https://stadt.muenchen.de/service/info/abteilung-migration-integration-teilhabe/10308039/>.

UNHCR (2022). *Ukraine Refugee Situation*, <https://data2.unhcr.org/en/situations/Ukraine>.

Ukrainehilfe in München – MÜNCHNER FREIWILLIGE – WIR HELFEN E.V. (muenchner-freiwillige.de).

Abstrakt

Wojna Rosji w Ukrainie trwa od 2014 roku, ale początkowo rosyjskie działania przybrały postać wojny hybrydowej. Ukraina pozostawała w pokojowych relacjach z resztą świata, gdy Rosja bez wypowiedzenia wojny zajęła ukraiński Krym i prowadziła wojnę w Donbasie. Jej pełnoskalowy zasięg zapoczątkowany 24 lutego 2022 roku nie miał precedensu w powojennej Europie i sprawił, że terytorium Ukrainy opuściło kilka milionów osób zamieszkujących zaatakowane państwo.

Celem artykułu jest ukazanie jak organizacje i instytucje w Monachium rozwiązują problemy związane z napływem uchodźców do miasta, w tym uchodźców z Ukrainy. Jako hipotezę badawczą przyjęto założenie, że w Niemczech, w tym w Monachium, w rozwiązywaniu problemów uchodźców z Ukrainy po 24 lutego 2022 roku olbrzymią rolę odegrały doświadczenia niemieckie z lat 2015 i następnych w przyjmowaniu przybyszów z Bliskiego Wschodu.

Podstawowe problemy badawcze zawierają się w pytaniach o to: jakie zmiany w prawie azylowym wprowadził w Niemczech rząd federalny?; komu w mieście Monachium przysługuje pomoc i jakie obejmuje świadczenia?; na czym polega pomoc uchodźcom prowadzona przez Urząd ds. Mieszkalnictwa i Migracji w Monachium?; czym zajmuje się Biuro ds. Zapobiegania Bezdomności?; jakie są zadania Lokalnego Biura Mediacji?; jakie kompetencje ma tzw. Służba Społeczna dla Niestężących?; jaki jest zakres działań Biura Pomocy w Powrocie do Domu?; jakie w Bawarii funkcjonują biura powrotowe?; jakie działania prowadzi Biuro ds. pracy międzykulturowej?; jaki jest zakres działań Centrum Obsługi Rozwoju Kwalifikacji Zagranicznych? Wiodącą metodą badawczą wykorzystaną w prowadzonych badaniach jest analiza instytucjonalno-prawna.

Słowa kluczowe: agresja Rosji w Ukrainie, pełnoskalowa wojna, uchodźcy, Monachium, Niemcy

Organizations and institutions in Munich for refugees – selected aspects

Abstract

Russia's war in Ukraine has been ongoing since 2014, but initially Russian actions took the form of a hybrid war. Ukraine was in peaceful relations with the rest of the world when Russia seized Ukraine's Crimea without a declaration of war and waged war in Donbass. Its full-scale scope, launched on February 24, 2022, was unprecedented in post-war Europe and caused several million people living in the invaded country to leave Ukrainian territory.

The purpose of this article is to show how organizations and institutions in Munich are addressing the influx of refugees into the city, including refugees from Ukraine. As a research hypothesis, it was assumed that in Germany, including Munich, the German experience of 2015 and subsequent years in accepting newcomers from the Middle East played a huge role in solving the problems of refugees from Ukraine after February 24, 2022.

The basic research problems are contained in questions such as: what changes in asylum law have been made in Germany by the federal government; who in the city of Munich is entitled to assistance and what benefits does it cover?; what is the assistance to refugees provided by the Office for Housing and Migration in Munich?; what does the Office for the Prevention of Homelessness do?; what are the tasks of the Local Mediation Office?; what are the competencies of the so-called Social Service for the Deaf?; what is the scope of activities of the Office of Return Assistance?; what are the return offices in Bavaria?; what are the activities of the Office for Intercultural Work?; what is the scope of activities of the Foreign Qualification Development Service Center? The leading research method used in the research conducted is institutional-legal analysis.

Keywords: Russian aggression in Ukraine, full-scale war, refugees, Munich, Germany